

Průcha, J., Burkovičová, R., Dopita, M., Paloncyová, J., & Syslová, Z. (2016). *Předškolní dítě a svět vzdělávání. Přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*.

Praha: Wolters Kluwer.

Ve sféře edukace předškolních dětí není nabídka hlavních vydavatelských domů chudá, avšak jedná se především o dílčí, spíše metodicky orientované publikace. Vydání knihy, která je zaměřená na přehled teorie, praxe a výzkumu v předškolní pedagogice a slouží tak nejen laické veřejnosti a učitelům v praxi, ale i k odborné diskuzi, je proto vítaným rozšířením knihovny předškolních pedagogů, studentů učitelství pro mateřské školy a vědeckých pracovníků v této oblasti.

V monografii se spojil autorský tým několika odborníků, z nichž největší podíl na výsledném textu má kromě Jana Průchy také Zora Syslová. Spoluautoři Radmila Burkovičová, Miroslav Dopita a Jana Paloncyová přispěli ke kapitolám, které se dotýkaly jejich odborné specializace. Publikace sestává z šesti hlavních kapitol, jež jsou dále podrobněji členěny na celkem devěťadvacet podkapitol.

Čtenář této knihy se už v předmluvě seznamuje s posláním publikace v obecné rovině, a také s její konkretizací v několika otázkách, na které by měl najít v knize odpovědi. Hned první uvedenou otázku vnímám jako zásadní pro další směřování výzkumu v oboru předškolní pedagogiky: Jaké jsou v současné době děti ve věku, než dospějí k rozhodujícímu mezníku svého života, tj. zahájení povinné školní docházky? (s. 10). Pojetí dětství a dítěte z pohledu disciplín, které jsou tradiční oporou pedagogiky, tvoří obsah první kapitoly. Autor (M. Dopita) zde zmiňuje témata a zjištění výzkumů, které však pouze v sociologii překračují koncepty *dětství* založené na opakujících se tezích z doby před dvaceti či více lety. Poměrně málo teoretických konceptů je zpracováno v části věnované pojetí psychologů, kde objasnění dětství reprezentují opakovaně vydávané monografie vývojové psychologie (Krejčířová & Langmeier, 2007; Vágnerová, 2014), ovšem nedozvídáme se o případném posunu ve vnímání aktuálního pojetí dětství. Potřeba změny nahlížení na současné děti a dětství přitom nedávno silně rezonovala i na konferenci *Cesty demokracie*[®] XV (Velké Bílovice, listopad 2016). České prostředí zde musí intenzivněji čerpat ze zahraničních výzkumů (kromě zdrojů uváděných právě v této publikaci stojí za zmínku také např. práce

Kehily, 2008, 2013) a reflektovat a přijímat změny, které s vývojem naší společnosti nutně přicházejí. Sám autor pak dokládá, že „čeští vývojoví psychologové nepracují s pojmem rané dětství“ (s. 21), který se v této publikaci objevuje jako zásadní vstup pro diskurz zaměřený na terminologii vztahující se k předškolnímu období.

Předškolní pedagogika je jako disciplína ve fázi pozvolného rozkvětu a potřebuje se vypořádat s vymezením základních pojmů, a protože i takové pojmy jsou obsahem první kapitoly, zastavím se u této problematiky. Autor publikace je známý tím, že se českému prostředí úspěšně snaží přiblížit anglickou terminologii, případně adaptovat vybrané pojmy do terminologie české. Výchozím termínem v této publikaci je *vzdělávání*, a ačkoliv je obsažen už v samotném názvu knihy, považovala bych za důležité dotknout se více i aspektů výchovy, která je v teoretických konceptech knihy postavena spíše jako složka vzdělávacího procesu (s. 15). Vzhledem k probíhajícím změnám v českém vzdělávacím systému, které zahrnují jak povinný poslední rok docházky dítěte do mateřské školy před nástupem na základní školu, tak i rozšíření hranice přijímání dětí do mateřské školy od dvou let věku, vstupují do hry nové možnosti, jak celé předškolní období rozčlenit a jak nazývat příslušné etapy vzdělávání. Autor přichází s jejich přehledem, který odpovídá mezinárodní klasifikaci ISCED a kde pracuje s překladem anglických termínů, opírá se také o finský model. Pro české prostředí je zajímavý vstup prozatím nepřiliš používaného označení etapy v dětství v souvislosti s formální edukací dítěte, kterým je *rané vzdělávání*. Kromě raného vzdělávání autor v prezentovaném systému nově nastavuje poslední (a povinný) rok v mateřské škole nebo přípravné třídě jako *vzdělávání preprimární*. Ve snaze zorientovat se v možnostech přejímaných ze zahraničí se však budou nabízet mnohé otázky. V nesouladu kupříkladu stojí vedle sebe pojmy *rané dětství* (*early childhood*), vymezené pro věk 0–7 let, a *rané vzdělávání* (*early education*), které by mělo zahrnout pouze první roky vzdělávání dítěte před nástupem do mateřské školy. Ani přijetí pojmu *preprimární vzdělávání* pouze pro jediný rok nebude zřejmě jednoduchou možností mimo jiné proto, že v českém prostředí se pojmy *předškolní* a *preprimární* používají synonymně a souběžně. Je pak vůbec možné jednotící označení profese ve vzdělávání předškolních dětí? Ukotvení terminologie a systému v předškolní pedagogice bude jistě nějakou dobu trvat. Publikace nám prozatím pochopitelně nenabízí řešení, jak pojmy jednoznačně uchopit, přináší ale významné podněty pro odbornou diskuzi.

Od teoretických konceptů vymezujících multidisciplinární pohled na dětství (zmíněná otázka, jaké jsou dnešní děti, však podle mě zůstává stále otevřená dalšímu výzkumu) se ve druhé kapitole přeneseme k procesům a obsahu učení a kontextům vzdělávání dětí předškolního věku. Mezi ty patří demografické charakteristiky jako rozvodovost českých rodin a proměňující se kontexty evropské a rodinné politiky, včetně velmi aktuálního tématu nástupu dětí do institucionální péče před třetím rokem života. Publikace přináší zjištění z výzkumu jedné z autorek (Paloncyová et al., 2014), který se dotazoval matek na jejich preference, ale uvádí také rozdílné postoje předních českých odborníků. Zastánci podporující zřizování institucí pro nerodinnou péči o děti do tří let přitom stejně jako autoři této knihy apelují na hledání opory pro diskuzi v relevantních výzkumech.

Zdůraznění jedinečného postavení vzdělávání dítěte před zahájením povinné školní docházky (v letošním roce tedy ještě do tohoto systému mateřská škola nepatří) je jedním z hlavních cílů publikace. Třetí až pátá kapitola se tak postupně věnuje organizování, praxi a systémům raného a předškolního vzdělávání. Vzhledem k zásadní roli, jakou tato publikace má a bude mít, bych ocenila větší prostor pro nastínění diskuze k obsahu a cílům pro toto vzdělávání. Institucionální vzdělávání reprezentované mateřskými školami se opírá o *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* z roku 2004, cíle a obsah předškolního vzdělávání v této publikaci jsou tak stále jen velmi stručným výtahem právě z tohoto kurikulárního dokumentu, doplněným o vysvětlení v praxi diskutovaných integrovaných bloků. Autoři bohužel zatím nemají možnost vyjádřit se k cílům a obsahu raného vzdělávání, protože jsou teprve ve fázi zpracování návrhů na úpravy stávajícího RVP PV (i zde by tedy vlastně nastal jistý terminologický rozpor, pokud by RVP pro rané vzdělávání byl součástí RVP pro předškolní vzdělávání). Přesto by podkapitola zaměřená na cílové kategorie a jejich odraz v kurikulu jistě zasloužila podrobnější zpracování včetně vyskytujících se diskuzí v odborné komunitě a inspirace ze zahraničí.

Knihla nese podtitul *Přehled teorie, praxe a výzkumných zjištění*. Stejně jako i v jiných Průchových publikacích se skutečně dozvídáme, jaká výzkumná témata a strategie byly zpracovány, což je vždy velmi přínosné pro začínající výzkumníky a potřebné i pro všechny další odborníky působící v daném oboru. Autor představuje nejvýznamnější výzkumné počiny v jednotlivých tematických oblastech, což je užitečný, systematický přístup. Doplnuje tak i studii Syslové a Najvarové (2012), která přinesla přehled výzkumných zaměření

v předškolní pedagogice v letech 2000–2010. Přehled publikovaných výzkumů je doplňován i komentáři autora k jejich relevantnosti či významnosti pro rozvoj oboru. Ocenila jsem jak jasné pojmenování slabých a bílých míst výzkumu v předškolní pedagogice, tak i opakující se apel autora posílit její pozici v pedagogických vědách. Jak výstižně konstatuje, „předškolní vzdělávání zůstává marginálním předmětem zájmu výzkumníků“ (s. 176). Volání po systematickém výzkumu se specifickými metodami vedoucím k poznání skutečné reality předškolního vzdělávání by po vydání takto zásadní publikace snad mohlo být vyslyšeno. To je ovšem úkolem pro spolupracující instituce zaštiťující obory vázané na tuto oblast.

Kniha splňuje cíl být přehledovou publikací, jakou jsme v oblasti předškolní pedagogiky nutně potřebovali. Otázky, které nám v ní autoři překládají, jsou inspirativní a zaslouží si pozornost. Věřím, že bude pro odborná pracoviště výchozím námětem pro jejich výzkumnou práci a na našem knižním trhu tak přibudou další publikace dotýkající se proměn současného dítěte a dětství a také nových pohledů na výchovu a vzdělávání dětí v předškolním věku.

*Hana Navrátilová
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně,
Fakulta humanitních studií, Ústav školní pedagogiky*

Literatura

- Kehily, M. J. (Ed.). (2008). *An introduction to childhood studies*. Maidenhead: Open University Press.
- Kehily, M. J. (Ed.). (2013). *Understanding childhood, a cross disciplinary approach*. Bristol: Policy/The Open University.
- Krejčířová, D., & Langmeier, J. (2007). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Palonciová, J., Barvíková, J., Kuchařová, V., & Psychlová, K. (2014). *Nové formy denní péče o děti v České Republice*. Praha: VÚPSV.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. (2004). Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.
- Syslová, Z., & Najvarová, V. (2012). Předškolní vzdělávání v České republice pohledem pedagogického výzkumu. *Pedagogická orientace*, 22(4), 490–515.
- Vágnerová, M. (2014). *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.